

Інна Вікторівна ДЕМ'ЯНЕНКО

кандидат економічних наук, доцент,
викладач кафедри фінансів,
Національний університет харчових технологій
вул. Володимирська, 68, м. Київ, 01601, Україна
E-mail: info@nuft.edu.ua.
Телефон: +380442895472

Юлія Олександрівна КУЛЬБАЧ

студентка,
Національний університет харчових технологій
вул. Володимирська, 68, м. Київ, 01601, Україна
E-mail: info@nuft.edu.ua.
Телефон: +380442895472

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА МОБІЛІЗАЦІЇ ТИМЧАСОВО ВІЛЬНИХ ГРОШОВИХ КОШТІВ З
МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ЇХ ВИКОРИСТАННЯ**

Демяненко, І. В. Державна політика мобілізації тимчасово вільних грошових коштів з метою забезпечення ефективного їх використання [Текст] / Інна Вікторівна Демяненко, Юлія Олександрівна Кульбач // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. – Том 14. – №1. – С. 248-253. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Визначено необхідність проведення державою ефективної політики мобілізації тимчасово вільних коштів у централізованій і децентралізовані фонди з метою їх ефективного використання. Розкрито сутність поняття державного боргу та його впливу на економічну безпеку країни. Особлива увага відводиться банківській системі, яка мобілізує тимчасово вільні кошти учасників господарських процесів та спрямовує їх на розвиток економіки. Аналізується динаміка та структура основних макроекономічних показників за 2005-2011 роки: ВВП, державний борг, державний бюджетний дефіцит, гарантований борг та визначення темпів приросту. Досліджуються тенденції загальних обсягів кредитування банків у національній та іноземній валюті. Дослідження проводяться за допомогою використання аналітичного та графічного методу, вертикального і горизонтального аналізу. За результатами оцінювання визначено необхідність раціональної бюджетної політики в напрямі мінімізації державного боргу, шляхом зменшення величини бюджетного дефіциту та підтримання державою розвитку економічних процесів.

Ключові слова: фінансова політика; бюджетна політика; грошово-кредитна політика; державний борг; гарантований борг; кредит; фінансова криза.

Инна Викторовна ДЕМЬЯНЕНКО

Юлия Александровна КУЛЬБАЧ

**ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА МОБИЛИЗАЦИИ ВРЕМЕННО СВОБОДНЫХ
ДЕНЕЖНЫХ СРЕДСТВ С ЦЕЛЬЮ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОГО ИХ
ИСПОЛЬЗОВАНИЯ**

Аннотация

Определена необходимость проведения государством эффективной политики мобилизации временно свободных средств в централизованные и децентрализованные фонды с целью их эффективного использования. Раскрыта сущность понятия государственного долга и его влияние на экономическую безопасность страны. Особое внимание отводится банковской системе, которая мобилизует временно

© Інна Вікторівна Демяненко, Юлія Олександрівна Кульбач, 2013

свободные средства участников хозяйственных процессов и направляет их на развитие экономики. Анализируется динамика и структура основных макроэкономических показателей за 2005-2011 годы: ВВП, государственный долг, государственный бюджетный дефицит, гарантированный долг и определения темпов прироста. Исследуются тенденции общин объемов кредитования банков в национальной и иностранной валюте. Исследования проводятся с помощью использования аналитического и графического метода, вертикального и горизонтального анализа. По результатам оценки определена необходимость рациональной бюджетной политики в направлении минимизации государственного долга, путем уменьшения величины бюджетного дефицита и поддержание государством развития экономических процессов.

Ключевые слова: финансовая политика; бюджетная политика; денежно-кредитная политика; государственный долг; гарантированный долг; финансовый кризис.

Inna Viktorivna DEMYANENKO

PhD in Economics, Associate Professor,
Lecturer of Department of Finance,
National University of Food Technologies
Volodymyrska str., 68, Kyiv, 01601, Ukraine
E-mail: info@nuft.edu.ua.
Phone: +380442895472

Yulia Oleksandrivna KULBACH

Student,
National University of Food Technologies
Volodymyrska str., 68, Kyiv, 01601, Ukraine
E-mail: info@nuft.edu.ua.
Phone: +380442895472

STATE POLITICS OF MOBILIZATION OF TEMPORARILY FREE CASH TO ENSURE EFFECTIVE USE

Abstract

There has been determined the necessity for effective realization of government policy of mobilization of temporarily free funds in centralized and decentralized funds for their effective use. The essence of public debt and its impact on the economic security of the country are considered in the article. Special attention is given to the banking system that leverages the available cash of participants of business processes and directs them to the development of the economy. There have been defined the dynamics and structure of the main macroeconomic indicators during 2005-2011: GDP, national debt, government budget deficit and debt guaranteed by the definition of the growth rate. There have been investigated the trends in total lending of banks in national and foreign currency. The research is carried out by means of analytical and graphical methods, the vertical and horizontal analysis. Evaluation results identified the need for a rational fiscal policy in the direction of minimizing public debt, by reducing the size of the budget deficit and maintaining a state of economic processes.

Keywords: financial policy; fiscal policy; monetary policy; national debt; guaranteed debt; credit; financial crisis.

JEL classification: G28

Прерогатива формування бюджетної і грошово-кредитної політики у складі фінансової належить державі. Фінансова політика у свою чергу є складовою макроекономічної політики. Важливою проблемою державної політики України в сучасних умовах фінансової кризи є економічне забезпечення держави. Під економічною безпекою розуміють такий стан національної економіки, за якого забезпечується захист національних інтересів, стабільний розвиток економіки та її розширене відтворення, а також стійкість до зовнішніх і внутрішніх загроз.

Мета будь-якого суспільства – забезпечення його розвитку, у тому числі – шляхом стимулювання розширеного відтворювального

процесу, фінансування якого потребує залучення власних та позикових ресурсів.

Управління формуванням власних ресурсів здійснюється самостійно суб'єктом господарювання, у тому числі завдяки стимулюючим заходам фінансової політики держави, зокрема шляхом зниження податкового тиску тощо. Крім цього фінансова політика держави формує механізм мобілізації розрізних тимчасово вільних грошових коштів, які належать різним суб'єктам господарювання та громадянам. Через фінансову систему держави здійснюється мобілізація таких ресурсів, формування потужних фондів та забезпечується ефективно їх використання.

Через централізований фонд (державний бюджет) мобілізуються шляхом державного кредиту ресурси, що формують державний борг. За формою залучення коштів державний борг поділяється на державні запозичення та гарантії. Державна гарантія – зобов'язання держави в особі Кабінету Міністрів України, що діє через Міністерство фінансів України, повністю або частково виконати платежі на користь кредитора в разі невиконання позичальником, іншим ніж Україна, зобов'язань щодо повернення грошових коштів на умовах строковості та платності [ст. 12 БКУ]. Сума Державних гарантій забезпечує процеси розвитку виробничої сфери економіки країни. Особливості формування державного боргу визначає бюджетна політика України. Мобілізація тимчасово вільних грошових коштів у децентралізовані фонди забезпечується перш за все банківською системою завдяки грошово-кредитній політиці, що запроваджується на фінансовому ринку.

Аналізу, оцінці грошово-кредитної політики та вирішенню проблеми розробки ефективної бюджетної політики присвятили свої праці такі вчені: Л. Бабич, О. Василик, А. Гальчинський, М. Єрмошенко, Ю. Пасічник, А. Тихонов, Л. Харріс та інші.

Мета нашої статті – дослідити формування політики мобілізації тимчасово вільних грошових коштів завдяки політиці державного кредиту у складі бюджетної та грошово-кредитної політики з метою ефективного їх використання.

Основним завданням роботи є дослідження забезпечення економічної безпеки шляхом

управління державним боргом та стимулювання розширеного відтворювального процесу в економіці України завдяки централізованому та децентралізованим фондам фінансових ресурсів.

Як зазначив російський науковець С. Глазьев: «чистий внесок бюджетної політики в економічне зростання визначається тим, що держава вносить через бюджет додаткові можливості для розвитку економіки або, навпаки, забирає їх... Ефективна бюджетна політика в сукупності з напрямками макроекономічної політики є важливим чинником, що впливає не лише на темпи, а й на якість економічного розвитку» [2, с. 79].

І. Чугунов стверджує, що бюджетна політика повинна визначатися, з одного боку, з урахуванням циклічності економічного розвитку, з другого – стану державних фінансів і запасів стійкості бюджетної системи, суттєве зменшення якої може призвести до ускладнення ефективного державного регулювання для позитивного впливу на економічне зростання [3, с. 194].

Державний борг є важливим макроекономічним важелем регулювання економіки держави, дає змогу здійснити обрану економічну стратегію, залучити кошти для вирішення важливих економічних питань та реалізації проектів. Тому державний борг наявний не лише у країнах з перехідною економікою, але й у високорозвинених. Водночас накопичення державного боргу має негативний бік, адже значна величина цього показника збільшує витрати на його обслуговування, знижує фінансову стійкість та загрожує економічній безпеці держави [4, с. 50].

Таблиця 1. Динаміка та структура державного та гарантованого державного боргу у 2006 – 2011 рр., млн. грн.

Показники	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	Відхилення, %, пп.
ВВП	544153	720731	94805	913345	1082569	1316600	241,9
Доходи зведеного бюджету	171811	219936	297893	272967	314506	398553	232,0
до ВВП, %	31,6	30,5	31,4	29,9	29,0	30,3	-1,3
Дефіцит, профіцит бюджету	3776	7702	14124	35517	64685	23058	623,2
до доходів бюджету, %	2,2	3,5	4,7	13,0	20,6	5,8	+3,7
Загальний обсяг державного та гарантованого боргу	88745	189410	317904	432303	473122	496958	560,0
Державний борг	71294	130689	226996	323475	357273	390714	548,0
– внутрішній	17806	44666	91070	141662	161467	192439	1080,7
до боргу, %	24,8	34,2	40,1	43,8	45,2	49,2	+24,4
– зовнішній	53488	86023	135926	181813	195807	198275	370,7
до боргу, %	75,2	65,8	59,9	56,2	54,8	50,8	-24,4
Гарантований борг	17450	58721	90908	108828	115848	106243	608,8

Як видно із таблиці, за 2006-2011 рр. внутрішній валовий продукт України та доходи зведеного бюджету невинно зростали до 2008 р., у якому відбулася світова фінансова криза, яка завдала істотних втрат національній економіці країни. Так, якщо у 2007 р. порівняно з 2006 р. ВВП зріс на 34,2 %, а доходи бюджету – на 28,0 %, то у 2008 р. проти 2007 р. приріст ВВП зменшився на 2,2 процентні пункти без секвестру (затвердження) доходу бюджету.

У посткризовому 2009 р. проти 2008 р. обсяг ВВП зменшився на 3,7 %, а доходи бюджету – на 8,4 %. Загалом ж в аналізованому періоді фінансовою політикою забезпечено позитивний динамізм зазначених макроекономічних показників: ВВП збільшився у 2,4 раза, а дохід бюджету – у 2,4 раза. Позитивним досягненням є те, що темп зростання ВВП є випереджальним проти зростання доходів бюджету, що зміцнює його фискальну спроможність.

Разом з тим і у 2006-2011 рр. бюджет залишається дефіцитним, більш того: обсяг прямого і гарантованого державного боргу за цей час зріс у 5,6 раза, тобто темп його приросту є більшим ніж у 2 рази, ніж темп зростання основних макроекономічних показників в Україні.

Серед основних причин високих темпів зростання сукупного державного боргу крім хронічного дефіциту бюджету, є від'ємне сальдо торгового балансу країни, прийняття державою безнадійних запозичень підприємцями під державні гарантії так зване «усуспільнення приватних боргів», неефективне використання позикових ресурсів та стрімке зростання курсів іноземних валют до гривні – з 5,05 за дол. США на початку року до 7,70 грн. за дол. США на кінець 2008 р.

Найістотніше зростання сукупного державного боргу відбулося у 2008 р., що було зумовлено загостренням скрути, викликаною світовою фінансовою кризою: всього було залучено 128494 млн. грн, що на 40,4 % більше за 2007 р. та 2009 р., коли приріст обсягу державного боргу збільшився ще на 114399 млн. грн. (на 36,0 %) порівняно з попереднім роком. За результатами 2010 р. спостерігалось уповільнення темпів приросту боргових зобов'язань держави: вони зросли на 40819 млн. грн, або на 9,4 %. У 2011 р. продовжилось зменшення темпу нарощування запозичень – до 23836 млн. грн, або на 5,0 % проти попереднього року.

Уведення поняття «гарантований державою борг» є новим у бюджетному законодавстві України. Законодавчо регламентовано, що сума боргових зобов'язань суб'єктів господарювання

(лише резидентів України), за якими надано державні гарантії, котрі отримані, але непогашені на звітну дату, підпадає під поняття «гарантований державний борг». У разі, якщо суб'єкт господарювання не в змозі погасити таку суму боргу, фінансова відповідальність за його погашення переходить на державний бюджет.

У 2006 – 2011 рр. збільшення загального обсягу гарантованого державного боргу відбувалось більш високими темпами ніж державного: якщо державний (зовнішній та внутрішній) борг зріс у 5,6 раза, то гарантований державою борг – у 6,1 раза, в абсолютному виразі його приріст склав 88793 млн. грн.

У 2010 р. зростання гарантованого державного боргу пов'язане з випуском зовнішніх облігацій «ФІНІНПРО» для фінансування заходів з проведення Євро-2012 (4,5 млрд. грн), отримання Укравтодором кредиту від VTBCAPITAL (3,5 млрд. грн.) та отримання траншів МВФ (11,1 млрд. грн.).

У 2011 р. нарощування гарантованого державою боргу відбувалось переважно внаслідок зростання курсів іноземних валют до гривні та залучення коштів від емісії Єврооблігацій (690 млн. дол. США) для ДП «Фінансування інфраструктурних проектів» [5-6].

Таким чином у національній економіці продовжилось зростання основних макроекономічних показників: ВВП у 2,4 раза, а доходу бюджету – у 2,3 раза. Причому було досягнуто випереджального темпу зростання ВВП проти темпу зростання обсягу державного доходу, що свідчить про зміцнення власної доходної бази бюджету як передумови зменшення державних позик у перспективі.

Враховуючи вище викладене, вважаємо, що відносини державного кредиту є потужним мобілізаційним засобом. Але все ж таки значні обсяги залучення тимчасово вільних грошових коштів здійснюються через банківську систему, яка дуже чутлива до вияву фінансової кризи, тому при формуванні грошово-кредитної політики необхідно враховувати цей аспект.

Події останньої світової економічної та фінансової кризи зумовили спрямування грошово-кредитної політики на сприяння стабільності банківської системи, що дасть можливість забезпечити економічне зростання виробничої сфери України. НБУ є головною фінансовою інституцією країни, яка в межах своїх повноважень запроваджує грошово-кредитну політику. У досліджуваному періоді Національний банк сприяв зростанню обсягів кредитування реального сектору економіки [7, с. 40].

Таблиця 2. Динаміка наданих кредитів банками в економіку

Кредити	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	I півріччя 2013 р.
У національній валюті	213802	300209	349768	386691	470613	509775	527091
В іноземній валюті	213061	433801	367772	337314	322664	299564	305385
Усього	426863	734010	717540	724005	793277	809339	832476

За оперативною інформацією Національного банку, загальний обсяг кредитних ресурсів, наданих банками в економіку України, за I півріччя 2013 року збільшився на 2,9 % (або на 23,1 млрд. грн), склавши 832,5 млрд. грн. При цьому, обсяг

кредитів, наданих у національній валюті, збільшився на 3,4% (або на 17,3 млрд. грн) до 527,1 млрд. грн, а кредитів, наданих в іноземній валюті, – на 1,9% (або на 5,8 млрд. грн) до 305,4 млрд. грн.

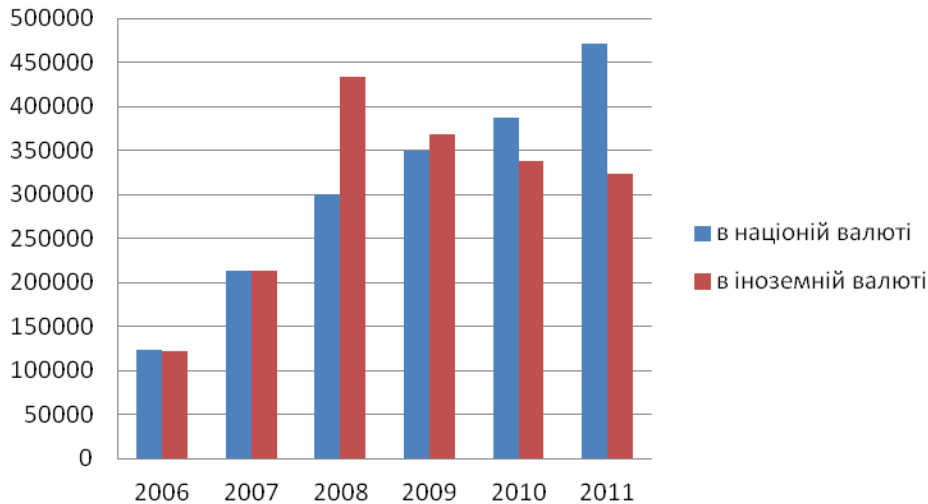

Рис. 1. Динаміка наданих банками кредитів в економіку

Обсяг кредитів, наданих банками в економіку, за 2011 рік збільшився на 9,6 %, що становить 69,3 млрд. грн, та склав 793,3 млрд. грн, при цьому частка кредитів, надана у національній валюті, також збільшилася. У 2010 році обсяг зріс на 0,9 % (6,5 млрд. грн) і становив 724 млрд. грн. За 2009 рік знизився на 2,2 % або на 16,5 млрд. грн, склавши 717, 5 млрд. грн. Протягом 2006 – 2008 років збільшився у 5,1 раза (або на 590,6 млрд. грн), склавши 734 млрд. грн. (з урахуванням девальвації гривні у 2008 році)[8].

Мобілізація тимчасово вільних грошових коштів має на меті їхнє ефективне використання. Вона здійснюється за допомогою державної політики через відносини державного кредиту, а

також за допомогою фінансового ринку. За незмінної боргової політики Україні загрожує боргова криза. Згідно з прогнозами, рівень державного боргу України за незмінних тенденцій перевищить критичний рівень (60 % від ВВП), що знизить економічну безпеку держави. Але водночас ведеться активна кредитна політика, метою якої є досягнення високого рівня розвитку галузей національної економіки, що в майбутньому приведе до збільшення економічного потенціалу та загалом добробуту населення. А з іншого боку – новий рівень розвитку економічних процесів дасть можливість формувати ресурси для покриття державного боргу.

Список літератури

1. Бугай, Т. В. Сучасні проблеми та вектори розвитку бюджетного процесу в Україні [Текст] / Т. В. Бугай // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012. – № 2. – С. 40 – 49.
2. Глазьев, С. Политика социальной справедливости и экономического роста [Текст] / С. Глазьев // Российский экономический журнал. – 2005. – № 11/12. – С. 79.
3. Сергієнко, Л. К. Сучасний стан та перспективи розвитку бюджетної політики України [Текст] / Л. К. Сергієнко // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2012. – № 2. – С. 56-60.

-
4. Лопушняк, Г. Бюджетні видатки, як інструменти державного регулювання соціально економічного розвитку України [Текст] / Г. Лопушняк // Національний вісник "Демократичне врядування". – 2001. – № 6. – С. 50.
 5. Офіційний сайт Верховної ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
 6. Офіційний сайт державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ukrstat.gov.ua.
 7. Дзюблюк О. В. Фінансова сутність банків як основа ефективного функціонування кредитної системи [Текст]: монографія / О. В. Дзюблюк, Р. В. Михайлюк. – Тернопіль, 2009. – С. 257.
 8. Дані офіційного сайту Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minfin.kmu.gov.ua/>.
 9. Чулулов, І. Я. Теоретичні основи бюджетного регулювання [Текст]: навч. посіб. / І. Я. Чулунов. – К. – НДФІ. – 2005. – С. 194.
 10. Кондрат, І. Ю. Прогнозування показників державного боргу як фактора економічної безпеки України [Текст] / І. Ю. Кондрат, С. Я. Фаріон // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – вип. 21/9. – С. 36.

References

1. Bugay, T. (2012). Current issues and vectors of the budget process in Ukraine. *Proceedings of the National University of State Tax Service of Ukraine*, 2, 40-49.
2. Glazyev, S. (2005). Policies for social justice and economic growth. *Russian economic journal*, 11/12, 79.
3. Sergienko, L. K. (2012). Current status and prospects of fiscal policy in Ukraine. *Foreign trade: business, finance, and law*, 2, 56-60.
4. Lopushnyak, G. (2001). Expenditure, as instruments of state regulation of social and economic development of Ukraine. *National Herald " Good Governance "*, 6, 50.
5. Official site of the Supreme Council of Ukraine. Retrieved September 15, 2013, from : <http://www.rada.gov.ua>.
6. The official website of the State Statistics Committee of Ukraine. Retrieved September 15, 2013, from : ukrstat.gov.ua.
7. Dzyublyuk, O. V., Mikhailyuk, R. V. (2009). The financial nature of banks as the basis for effective functioning of the credit. *Ternopil*.
8. Official website of the Ministry of Finance of Ukraine. (2013). Retrieved September 15, 2013, from : <http://minfin.kmu.gov.ua/>.
9. Chuhulov, I. Y. (2005). *Theoretical basis of budgetary control*. Kyiv : NDFI.
10. Kondrat, I. Y., Farion, S. Y. (2011). Forecasting of public debt as a factor of economic security of Ukraine. *Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine*, 21/9, 36.

Стаття надійшла до редакції 29.10.2013 р.